تحلیل تجارب زیسته فرصت‌های مطالعاتی خارج از کشور دانشجویان دکتری[1]

پریسا برهان نژاد[2]
قاسم سلیمی[3*]
مهدی محمّدی[4]

تاریخ دریافت : ۱۴۰۰/۰۲/۲۸
تاریخ پذیرش : ۱۴۰۱/۱۰/۱۷

چکیده

مسئله و هدف: فرصت‌های مطالعاتی هم چنان گنجینه‌هایی جهت مطالعه و تأمل برای دانشگاهیان به شمار می‌روند. بررسی جریان و تجارب فرصت مطالعاتی در دانشجویان دکتری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین افرادی که نقش تولید دانش را بر عهده‌دارند، تاکنون در کانون توجه پژوهشگران در دانشگاه شیراز نبوده است. هدف این مطالعه، واکاوی تجارب زیسته دانشجویان دکتری در دانشگاه شیراز از فرصت‌های مطالعاتی بود که با رویکردی تفسیری و راهبرد پدیدارشناسی انجام شد.

روش‌شناسی: مشارکت‌کنندگان بالقوه پژوهش، دانشجویان دکتری در حوزه‌های علوم پایه، فنی- مهندسی، کشاورزی، دامپزشکی و علوم انسانی بودند که در ۳ سال گذشته، دوره فرصت مطالعاتی خود را در یکی از دانشگاه‌های معتبر خارج از کشور گذرانده بودند. با استفاده از رویکرد نمونه‌گیری هدفمند و روش نمونه‌گیری معیار و حداکثر تنوع رشته‌ای ۲۳ دانشجوی دکتری به‌عنوان مشارکت‌کننده انتخاب گردیدند. روش گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. پس از کدگذاری داده‌ها، با تحلیل مضمون، مقوله‌ها استخراج شدند.

یافته‌ها: یافته‌های مطالعه در پنج مضمون سازمان دهنده؛ زمانی برای گفتگوی بین فرهنگ‌ها؛ زمانی برای جامعه‌پذیری؛ زمانی جهت آشنایی، تعامل و فهم ساختار آکادمیک؛ فرصتی برای خودشناسی و توسعه حرفه‌ای؛ زمانی برای جدایی و گام برداشتن در مسیر جدید پژوهشی، بازآرایی گردیدند.

نتیجه‌گیری: یافته‌های مطالعه کنونی نشان داد که استفاده از فرصت‌های مطالعاتی خارج از کشور به شناخت دنیای بزرگ‌تر، شکوفا شدن استعدادها، آشنایی با عقاید و فرهنگ‌های مختلف، استقلال و قوی شدن دانشجو، جهان‌بینی نو و تغییر در دیدگاه، رسیدن به رشد و خودباوری را برای دانشجویان به ارمغان آورد.

واژگان کلیدی: فرصت مطالعاتی، پدیدارشناسی، آموزش عالی، دانشجویان دکتری.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.2008800.1401.14.1.2.3]

---

۱. مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد (تاریخ دفاع ۱۳۹۸/۱۱/۳۰) پریسا برهان نژاد در رشته مدیریت آموزشی با عنوان " تحلیل تجارب زیسته فرصت های مطالعاتی خارج از کشور دانشجویان دکتری دانشگاه شیراز: پژوهشی پدیدار شناسانه " با راهنمایی قاسم سلیمی و مشاوره مهدی محمّدی در بخش مدیریت و برنامه ریزی آموزشی دانشگاه شیراز است.

۲. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه شیراز. شیراز، ایران. Parisa325aa@gmail.com

۳. نویسنده مسئول. دانشیار بخش مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشگاه شیراز. شیراز، ایران Salimi@Shirazu.ac.ir

٤ دانشیار بخش مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشگاه شیراز. شیراز، ایران. Mmohammadi48@Shirazu.ac.ir

مقدمه و بیان مسئله

از جمله عوامل مهم رشد و توسعه در هر کشوری نیروی انسانی نخبه است و برنامه‌ریزی جهت شناسایی و رشد افراد با استعداد از اولویت‌های برنامه‌های آموزشی هر کشوری محسوب می‌شود. با توجه به اینکه بهبود کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری، یکی از مهم‌ترین رسالت‌های نظام آموزش عالی است (بویل، پتیگراو و اتکینسون[۱]،۲۰۰۱)، در چنین فرایندی دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، از جمله عناصر کلیدی‌اند که در آینده و پس از تحصیل به‌مثابه هیئت‌علمی به فعالیت در محیط‌های آکادمیک خواهند پرداخت (بلاند، ورسال، ونلوی و جاکوت[۲]، ۲۰۰۲؛ شرز، کلیرفیلد و الکساندر[۳]، ۲۰۰۰: ۱۵). چنین افرادی نیازمند خدمات و برنامه‌های آموزشی متمایز هستند تا بتوانند برای خود و جامعه، اثربخش و کارآمد باشند (مظلومی، امینی پور، ۱۳۸۹:.۵۵) ازاین‌رو برای رسیدن به کیفیت و تعالی در این زمینه، نیاز به تدبیر تمهیداتی برای دانشجویان و به‌طور ویژه دانشجویان دکتری است. از سوی دیگر توجه به راهبرد بین‌المللی شدن آموزش عالی به معنای تلفیق و لحاظ کردن دیدگاه و چشم‌انداز بین‌المللی در ابعاد گوناگون دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی همواره موردتوجه بوده است. برنامه‌های راهبردی دانشگاهی، سیاست‌های ملی، مقالات دانشگاهی، همه نشان‌دهنده کانون توجه قرار گرفتن گفتمان "بین‌المللی سازی[۴]" در جهان آموزش عالی است. در حقیقت، بین‌المللی سازی به تغییر پویای وضعیت فعلی و رفع بسیاری از آشفتگی‌ها در بخش آموزش عالی کمک می‌کند (نایت[۵]،۲۰۱۲:۲۰). در این وضعیت تلاش عمده بر آن است تا جهت‌گیری‌های کلی برای پرورش مهارت‌ها، دانش، انگیزه‌ها و نگرش‌ها در ارتباط با جهانی‌شدن در دانشجویان ایجاد شود.

در ادبیات آموزش عالی اشاره‌شده است که تحرک و جابجایی، فرصت ساز و تحول‌آفرین است. تحرک یا جابه‌جایی علمی بین‌المللی در بین پژوهشگران از دهۀ ۱۹۶۰ تا به امروز یکی از سازوکارهای قدرتمند در انتقال دانش محسوب شده که توجه به این موضوع هم توجه پژوهشگران و هم سیاست‌گذاران را به خود معطوف داشته است (کانیبانو، اتامندی و سولیس[۶]، ۲۰۱۱:۶۵۳). تحرک بین‌المللی دانشجویان به‌عنوان یک پدیده جهانی در چند دهه اخیر در حال افزایش بوده است، درحالی‌که تأثیرات آن می‌تواند در زمینه‌های مختلف متفاوت باشد (اوز وجائوک[۷]،۲۰۲۱:۴۸۹). در این راستا در طول ۴۰ سال گذشته، تشویق تعداد زیادی از دانشجویان برای تحصیل در خارج از کشور و بازگشت به کشور، بخش مهمی از استراتژی مدرن سازی دولت‌ها بوده است (لی، شن و ایسای[۸]،۲۰۲۱:۱۰۲). در دنیا نیز راهبردها و سیاست‌هایی برای حمایت از فرصت‌های مطالعاتی دانشجویان وجود دارد به‌طور نمونه، در مورد آینده، نهادهای اروپایی تصمیم گرفته‌اند بودجه سال ۲۰۲۱ را افزایش دهند به‌طوری‌که برنامه اراسموس ۲۰۲۷[۹]، به دانشجویان بیشتری اجازه می‌دهد تا در طول تحصیلشان، زمانی را در خارج از کشور بگذرانند (گئورگیو، کمیسیون اروپا و ایزا[۱۰]، ۲۰۲۲: ۱۰۹۷). مطالعات متعددی در سال‌های اخیر انجام شده است که بر منافع مطالعه و فرصت مطالعاتی در خارج از کشور تمرکز یافته است (نتز[۱۱]،۲۰۲۱: ۱۰۵۰). به‌طور نمونه توفیقات و برایندهای تحصیلی (واتلی[۱۲]، ۲۰۲۲: ۲ و واتلی و کنچه[۱۳]، ۲۰۲۲: ۲۷۱)؛ فهم چند فرهنگی (هریس، کامران، هریس، موئن و ویسکانتی[۱۴]، ۲۰۱۹: ۴۳۰) حاصل توجه به تحصیل کوتاه و بلندمدت در خارج از کشور است.

1 Boyle, Pettigrove & Atkinson
2 Bland,Wersal,Vanloy & Jacott
3 Shores,Clearfield & Alexander
4.Internationalization
5 Knight
6 Cañibano, Otamendi, and Solís
7. Öz, & Gök,
8. Li, Shen & Xie
9. Erasmus + 2027
10. Giorgio, European Commission & IZA
11. Netz
12. Whatley
13. Whatley & Canché
14. Harris, Kumaran, Harris, Moen & Visconti

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

به‌علاوه ظهور یک فرهنگ پژوهشی در دانشگاه‌های مدرن با تأکید بر فرصت‌های مطالعاتی رو به افزایش است و فرصت مطالعاتی می‌تواند به‌عنوان یک عنصر سازنده در شکل‌گیری دانشگاه پژوهشی مدرن به‌عنوان مراکز تولید دانش در نظر گرفته شود (تقی پور ظهیر، ۲۰۱۱:۶۱). در روند جهانی‌شدن دانشگاهیان، فرصت مطالعاتی نقش قابل‌توجهی در شکل‌گیری دانشگاه‌های پژوهشی مدرن به‌عنوان مراکز جهانی تولید دانش و اشاعه دانش و فرایندهای تحرک و پویایی به شیوه‌های مختلف داشته است که شامل: تولید ایده‌های دانشی جدید، دسترسی به دانش جدید، کسب اعتبار و شهرت، متصل شدن به شبکه‌های علمی و رونق مراکز پژوهشی و افزایش اعتبار برای دانشگاه است. بررسی این جریان و تجارب فرصت مطالعاتی در دانشجویان دکتری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین افرادی که نقش تولید علم و دانش را بر عهده‌دارند، تاکنون در کانون توجه پژوهشگران در دانشگاه شیراز نبوده است، اما با وجود سرمایه- گذاری دانشگاه در اعزام دانشجویان دکتری به خارج از کشور، همواره پیامدها و دستاوردهای آن برای دانشگاه اهمیت ویژه‌ای دارد. با توجه به اندک مطالعات انجام شده در کشور که البته بیشتر متمرکز بر فرصت مطالعاتی اعضای هیئت‌علمی دانشگاه بوده است از جمله (شریف‌زاده و عبدالله زاده، ۱۳۹۱؛ ایروانی و همکاران، ۱۳۸۵؛ تقی پور و همکاران، ۲۰۱۱؛ دهنویه و همکاران، ۱۳۹٤)؛ عزم پژوهشگران را برای انجام مطالعه‌ای در زمینه فهم تجارب زیسته فرصت‌های مطالعاتی خارج از کشور دانشجویان دکتری جزم کرد. مطالعات اخیر نشان داده است که نگرش دانشجویان نسبت به ریسک، تجربه آن‌ها از سفرهای بین‌المللی و باور دانشجویان در مورد اینکه آیا تحصیل در خارج از کشور به‌طور حرفه‌ای به آن‌ها کمک می‌کند یا خیر، تعیین‌کننده‌های اصلی برای ابراز علاقه دانشجو به تحصیل در خارج از کشور است (اینتریس، رزک، بلوم و کمپبل، ۲۰۱۸: ۱۹۲۰)؛ اما واقعیت تجارب دانشجویان دکتری که از فرصت‌های مطالعاتی استفاده نموده‌اند چیست؟

در راستای اهمیت و ضرورت موضوع مفهوم‌پردازی فرصت‌های مطالعاتی در آموزش عالی کشور، موضوع تمرکز این مطالعه تحلیل تجارب زیسته دانشجویان دکتری دانشگاه شیراز از فرصت‌های مطالعاتی خارج از کشور می‌باشد. این دغدغه به شکل‌گیری پرسش‌هایی در ذهن نویسندگان کمک نمود. این مقاله حاصل مطالعه‌ای پدیدارشناسانه با هدف برکشیدن و واکاوی تجارب زیسته دانشجویان دکتری از فرصت‌های مطالعاتی نگاشته شده است. با توجه به هدف پژوهش، پرسش زیر مطرح شد:

دانشجویان دکتری، تجارب زیسته فرصت مطالعاتی خود را در خارج از کشور چگونه توصیف می‌کنند؟

ادبیات و مبانی نظری و پیشینه تحقیق

یکی از مصادیق همکاری‌های بین‌المللی، فرصت‌های مطالعاتی است (غلامی و شیربگی، ۱۲۵:۱۳۹۷). کلمه فرصت مطالعاتی برگرفته از واژه Sabbath، به معنی یک دوره‌ی زمانی معین نوسازی و استراحت است (کرر، تانگ[1]، ۱۶۰:۲۰۰۵). در یک تعریف کامل‌تر فرصت مطالعاتی را دوره‌ی زمانی ارزشمند جهت تجدید روحیه علمی، انجام پژوهش‌ها و کسب تجارب جدید، انجام پژوهش‌ها و مطالعات موردعلاقه، مسافرت علمی دانسته‌اند. با صرف‌نظر از مبدأ فرصت مطالعاتی، آن به‌مثابه یک مؤلفه مهم در دانشگاه و اشتغال دانشگاهی است و به تحقق اهداف که شامل استخدام، حفظ و توسعه افراد و کادر آموزشی است ادامه می‌یابد (کرامر[2]، ۲۰۰۱).

ازاین‌رو یکی از مهم‌ترین تصمیمات حرفه‌ای که در طول دوران تحصیلی توسط دانشجویان دکتری برای داشتن آینده‌ای پربار و بهتر اتخاذ می‌شود، تصمیم به حضور در دوره‌های فرصت مطالعاتی است. از سال ۱۸۸۰ هنگامی‌که دانشگاه‌هاروارد برای نخستین بار فرصت مطالعاتی را برای استخدام استادان جدید بنیان نهاد و اساتید را بعد از یک دوره فعالیت سنگین آموزشی، به یک فرجه یا دوره زمانی برای تجدید روحیه و توسعه حرفه‌ای دعوت نمود، فرصت‌های مطالعاتی در بسیاری از مراکز آموزشی، سازمان‌ها و دانشگاه‌های سراسر جهان به یک منفعت ارزشمند و استاندارد تبدیل گردید (ویلدمن[3]، ۲۰۱۲). با تسریع نرخ ظهور نوآوری‌های تکنولوژیکی و جهانی‌شدن، فرصت‌های مطالعاتی همچنان به‌عنوان یک استراتژی حیاتی به‌منظور کمک به پژوهشگران برای اجتناب از کهنگی نگاه‌ها و مهارت- ها، حفظ شایستگی آکادمیک

[1] Carr and Tang
[2] Kramer
[3] Wildman

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

آنان مطابق استانداردهای معتبر (ایروانی،۲۰۱۱:۳۶۰۸)، تحلیل رفتگی قوای جسمی در مواجهه با افزایش حجم کاری، توسعه مقام رسمی و بهبود فردی و بلاتکلیفی سازمانی، در نظر گرفته می‌شود (میلر و همکاران[1]، ۲۰۱۲).

در دوران فرصت مطالعاتی است که اثربخشی خدمت و بنیان‌های نظری چه در سطح جهانی و چه سازمانی ارتقاء می‌یابد (دلانی، ۲۰۲۲)[2].

پژوهش‌های انجام شده در حوزه مطالعاتی فرصت‌های مطالعاتی بیانگر ابعاد مختلفی است که مزایا و چالش‌های این دوره را شامل می‌شود. برای مثال مطالعه یارمحمدیان، دیویدسون و یی[3] (۲۰۱۸) نشان داد فرصت‌های مطالعاتی می‌تواند به کسب تجارب سازمانی و حرفه‌ای؛ تدریس، آموزش و تجربیات درسی؛ و تجارب مدیریت پژوهشی و فناوری را به دنبال داشته باشد. همچنین تازه‌سازی دیدگاه‌ها و کسب مهارت‌های جدید، بهبود رضایت شغلی از مزایای فرصت مطالعاتی است. البته استقبال زنان و تمایل آنان به استفاده از فرصت‌های مطالعاتی بیشتر تاز مردان است (کردووا و نتز[4]،۲۰۲۱؛ دی پیترو[5]، ۲۰۲۱). یافته‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان بین‌المللی در مقایسه با همتایان داخلی سطح بالاتری از اثربخشی بین فرهنگی را نشان می‌دهند. بودن و زندگی در یک کشور خارجی، داشتن دوست یا دوستان نزدیک با فرهنگ متفاوت را تسهیل خواهد کرد (افسیلار و جائوک[6]، ۲۰۲۱).

پتیت و ماکری[7] (۲۰۱۷)، طی بررسی‌های خود در زمینه تجارب دانشجویان از آموزش بین فرهنگی در تحصیلات خارج از کشور، دریافتند که آگاهی فرهنگی دانشجویان نسبت به کشور مقصد موجب شناخت و درک شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی دیگر کشورها شده و در نتیجه زمینه‌ساز ایجاد تغییر در رفتار دانشجویان است. فلذا توسعه‌ی بین فرهنگی، در جهت‌گیری شخصی، به‌عنوان یکی از اهداف تحصیلات خارج از کشور شناخته شده است.

با توجه به ضرورت استفاده از فرصت‌های مطالعاتی، اسمیت[8] (۲۰۱۶:۵۸۹)، در پژوهشی با عنوان "جنسیت، توسعه حرفه‌ای و فرصت مطالعاتی: یک مطالعه موردی در نیوزیلند "دسترسی دانشگاهیان به فرصت مطالعاتی و ادراک از فرصت مطالعاتی با انجام یک مطالعه دانشگاهی پرداخت. یافته‌های مطالعه، گویای این موضوع بود که نابرابری در دسترسی به تجربه فرصت مطالعاتی و مسائل شخصی و تبعیض جنسیتی موضوعات قابل‌تأملی در فرصت مطالعاتی هستند. زنان و مردان به‌طورکلی دیدگاه‌های خود را در ارتباط با اینکه چگونه شرایط خانواده (مراقبت از کودکان، تحصیل کودکان، همکاران، بی‌عدالتی، شفافیت و امور مالی) بر توانایی مشارکت در فرصت مطالعاتی تأثیر می‌گذارد، هماهنگ می‌کنند. هنوز زنان نسبت به مردان در مورد فرایند فرصت مطالعاتی و کافی بودن مرخصی اخذشده و نقش رئیس بخش در دسترسی به فرصت مطالعاتی نگرانی بیشتری دارند و احتمال بیشتری وجود دارد که فاقد شرایط لازم برای فرصت مطالعاتی با توجه به وضعیت استخدامی‌شوند. در ادامه یافته‌های این مطالعه نشان داد که زنانی که واجد شرایط باشند بیشتر مایل به فرصت‌های مطالعاتی کوتاه‌مدت هستند. به‌علاوه دلانی[9] (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان " فرصت مطالعاتی و بقا در کار جهانی و در سطح وزارتی " دریافت که بین فرسایش کاری و افزایش اثربخشی خدمت در کار جهانی همبستگی وجود دارد. همین تأثیر فرصت مطالعاتی برای کسانی که در وزارت حرفه‌ای مشغول به کار هستند نیز دیده می‌شود. با شرکت در فرصت‌های مطالعاتی، به‌صورت دوره‌های هفتگی و هم دوره‌های طولانی، میزان فرسودگی شغلی کاهش می‌یابد و اثربخشی خدمت نیز افزایش می‌یابد. ارتباطی بین فرصت مطالعاتی (چه در میدان مأموریت و چه به‌صورت حرفه‌ای در ایالات‌متحده) و خدمت کلی و کارآمدتر یافت شد.

1.Miller and et al
2.Delaney
3.Yarmohammadian, Davidson & Yeh
4 .Cordua, Fine, & Netz
5. Di Pietro
6. Avcılar, A., & Gök
7.Pettitt and Macari
8.Smith
9 Delaney

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

بر اساس نظریات متخصصان منابع انسانی ایالات‌متحده، دینس مور[1] (۲۰۲۱)، در مطالعه‌ای با عنوان " مزایای فرصت‌های مطالعاتی در سازمان " نشان داد که فرصت مطالعاتی باعث بهبود سطح بهره‌وری کلی یک کارمند می‌شود، با بهبود شادی و رضایت کلی و همچنین بازگرداندن کارکنان به محل کار پس از یک دوره استراحت و تجدیدقوا، در نتیجه سازمان‌ها ممکن است به‌طورجدی تری حفظ کارمندان را در نظر بگیرند. چنین برنامه‌هایی در صنایعی مانند پزشکی، مددکاری اجتماعی و وزارتخانه‌ها، فرصت مطالعاتی را به‌عنوان ابزاری برای کاهش فرسودگی شغلی بررسی کرده‌اند. سازمان‌ها به فرصت مطالعاتی به‌عنوان یک مزیت که به‌موجب آن بهره‌وری افراد بالا می‌رود و بیشتر به رسمیت شناخته می‌شوند، باید بنگرند.

همچنین گاردنر[2] (۴۳۵:۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان "یادگیری اساتید و رشد حرفه‌ای آنان در فرصت‌های مطالعاتی " طی مصاحبه با ۱۲ عضو هیئت‌علمی در یکی از دانشگاه‌های تحقیقاتی در ایالات‌متحده دریافت که فرصت مطالعاتی اساتید در یادگیری و روابط حرفه‌ای که برای انجام این یادگیری به دنبال آن بودند و همچنین تعهداتی که در این زمینه به دست آوردند، موجب رشد آن‌ها، از جمله تعادل بین کار و زندگی‌شان گردید.

با توجه به نقش فزاینده فرصت‌های مطالعاتی بر پویایی رشته‌ها و توسعه دانشگاهی، هفرنان[3] (۲۵۵:۲۰۱۳)، در پژوهشی تحت عنوان "نقش سفر علمی خارج از کشور در توسعه دانشگاه‌های پژوهشی مدرن از سال ۱۸۸۰ تا ۱۹۵۰ با تأکید خاص به دانشگاه کمبریج " نشان داد که جامعه دانشگاهی کمبریج که در ابتدای این دوره تحرک و پویایی چندانی نداشتند به‌تدریج در اوایل قرن بیستم با استفاده از پژوهش‌های منظم در طول فرصت‌های مطالعاتی پویایی بیشتری از خود نشان دادند، فرهنگ سفر مطالعاتی با میزان و پیامدهای متفاوت در اکثر رشته‌های هنر و علوم انسانی، علوم آزمایشگاهی و علوم نظری توسعه یافت و منجر به شکل‌گیری مجدد فرایندهای کاربردی و هویت این رشته‌ها شد و فرصت مطالعاتی به شکل‌گیری دانشگاه‌های پژوهشی مدرن نیز کمک نمود.

یار محمدیان و دیوید سون (۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان "فرصت مطالعاتی به‌عنوان بخشی از سفر به دانشگاه " با اتخاذ یک رویکرد ترکیبی انتقادی و دانش شناسی آیزنر به تفسیر گنجینه‌های حاصل از سفر فرصت مطالعاتی پرداختند. به‌طور خاص، نتایج حاصل از این پروژه شبانه‌روزی از مزایای پیشرفت چشمگیر آموزشی، پژوهش، مدیریت، تعهد سازمانی و همچنین حرفه‌ای بودن برخوردار بوده و منجر به افزایش مهارت‌های دانشگاهی و مهارت‌های اصلی و گسترش شبکه حرفه‌ای میان پژوهشگران می‌شود. از همه مهم‌تر این‌که فرصت مطالعاتی به من اجازه می‌داد که برنامه آموزشی و خدمات درمانی خود را باارزش‌تر از رویکرد بین حرفه‌ای و بین‌رشته‌ای و همچنین ارزیابی امکان‌سنجی استفاده از فناوری ترکیبی و مجازی در آموزش موجب گردید تا تحقیق و تمرین بهتر را درک و ارزیابی کنم.

روش پژوهش

رویکرد مطالعه حاضر، کیفی و با توجه به اینکه در این پژوهش به دنبال فهم تجارب زیسته فرصت‌های مطالعاتی و توصیف آن هستیم، روش مورداستفاده پدیدارشناسی توصیفی هوسرلی است که در جهت رسیدن به درک بهتر تجربیات زیسته دانشجویان مقطع دکتری در ارتباط با موضوع پژوهش به کار برده شده است (دانائی‌فرد و کاظمی،۷۹:۱۳۹۱). مشارکت‌کنندگان بالقوه در مطالعه حاضر شامل دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی از دانشکده‌های مختلف دانشگاه شیراز، از جمله: دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، علوم پایه، دانشکده مهندسی برق و کامپیوتر، دانشکده مهندسی مکانیک، دانشکده مهندسی شیمی نفت و گاز، بخش زمین‌شناسی، ریاضی، زیست‌شناسی، دانشکده دامپزشکی و دانشکده کشاورزی بودند که در سه سال گذشته، طی دوره فرصت مطالعاتی در دانشگاه‌های خارج از کشور تحصیل نموده‌اند. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از رویکرد هدفمند و روش معیار استفاده شده است (کلارک و کرسول[4]، ۲۰۱٤: ۳۳۳). در پژوهش حاضر معیار گزینش مشارکت‌کنندگان شرکت در دوره فرصت مطالعاتی[5] طی سه سال گذشته در یکی از دانشگاه‌های بزرگ خارج از کشور بوده است. در انتخاب

[1] Dinsmor
[2] Gardner
[3] Heffernan
4 .Clark & Creswell
5 Sabbatical leave

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

مشارکت‌کنندگان تلاش بر این بود که همگی از ویژگی تناسب تجربه[1] و مطلع بودن[2] برخوردار باشند. با توجه به معیار اشباع نظری نهایتاً ۲۳ نفر از دانشجویان مقطع دکتری از دانشکده‌های مختلف دانشگاه شیراز مورد مصاحبه قرار گرفتند. جهت استخراج تجارب مشارکت‌کنندگان از مصاحبه استفاده شد. زمان هر یک از مصاحبه‌ها بین ٤٥ دقیقه الی ۳ ساعت متغیر بود. در جریان فرایند مصاحبه، از شرکت‌کنندگان "پرسش‌های باز پاسخ " در رابطه با پدیده موردبررسی پرسیده شد و نظرات مشارکت‌کنندگان با کسب اجازه از آن‌ها ابتدا ضبط و سپس به‌صورت کلمه به کلمه پیاده‌سازی شد.

تحلیل اطلاعات ثبت‌شده در مصاحبه‌ها مبتنی بر رویکرد ون منن صورت گرفت (ون منن[3]، ۲۰۱٦). در این مطالعه پس از مکتوب کردن مصاحبه‌ها توسط پژوهشگر کل متن بارها خوانده شد و یک برداشت کلی از آن به‌صورت بیانیه‌ای توصیفی نوشته شد (رویکرد کل‌نگر)، سپس تک‌تک جمله‌های متن یا دسته‌هایی از آن‌ها موردتوجه قرار گرفت و بررسی شد که این جمله یا این گروه از جملات چه چیزی را می‌توانند درباره پدیده یا تجربه فرصت مطالعاتی توصیف کند (رویکرد جزءنگر) و در پایان پس از چندین بار خواندن متن، بیاناتی که به نظر می‌رسید می‌تواند در روشن کردن پدیده کاربرد داشته باشد انتخاب گردید (رویکرد انتخابی). این شیوه تحلیل داده‌ها بر اساس رویکرد تحلیل مضمون براون و کلارک[4] (۷۷:۲۰۰٦) انجام شده است. در فرایند تحلیل مضمون نیز، داده‌های حاصل از مصاحبه در قالب جدول کدهای اولیه تنظیم و سپس در سه مرحله داده‌های مذکور مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در مرحله اول داده‌های پرتکرار و یا داده‌های حاوی مضامین مهم و کلیدی طی فرایند مقایسه مستمر و بر اساس وجوه تشابه به‌عنوان مضامین پایه انتخاب می‌شوند. سپس در مرحله دوم، مضامین پایه بر اساس وجوه تشابه و طی فرایند مقایسه مستمر به طبقات کلی‌تر و انتزاعی‌تر تقسیم می‌شوند و به‌این‌ترتیب مضامین سازمان دهنده شکل می‌گیرد. سپس در مرحله سوم، مضامین سازمان دهنده بر اساس وجوه تشابه و طی فرایند مقایسه مستمر در طبقه کلی‌تر و انتزاعی‌تر قرار می‌گیرد و بر این اساس مضمون فراگیر شکل‌گرفته، به‌گونه‌ای که هر دو یا چند مضمون سازمان دهنده یک مضمون فراگیر را تشکیل می‌دهند (براون و کلارک، ۷۷:۲۰۰٦؛ آترید استرلینگ[5]، ۳۸۵:۲۰۰۱).

در این مطالعه برای اعتبار و اعتماد بخشی به داده‌های پژوهش از قابلیت اعتبار، انتقال‌پذیری، قابلیت اعتماد و قابلیت تائید استفاده شد. قابلیت اعتبار[6] به این معنی است که تا چه حدی ساختار و معنی پدیده موردنظر به نحو مناسب و مطلوب بازنمایی می‌گردد. به‌منظور رعایت" قابلیت اعتبار " پژوهش، افرادی در پژوهش شرکت داده شدند که تجربه غنی در ارتباط با فرصت مطالعاتی داشتند. برای تائید انتقال‌پذیری این پژوهش در مطالعه کنونی از نظر دو عضو هیئت‌علمی با تخصص آموزش عالی و مطالعات برنامه درسی استفاده شده است. قابلیت تائید در مطالعه حاضر از طریق مرور و بازبینی‌های دقیق و و چندباره داده‌ها و تفسیرها و یافته‌های این مطالعه با نگاهی به مطالعه پیشین حاصل‌شده است، به‌نحوی‌که سایر پژوهشگران بتوانند قادر به درک تجربه فرصت مطالعاتی و پیگیری داده‌ها و دستیابی به نتایج مشابه نیز باشند.

یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از داده‌های حاصل از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان، تحلیل مضمون داده‌ها طی چندین مرحله صورت گرفته است. در نخستین مرحله، مصاحبه‌های صورت گرفته با دانشجویان دوره دکتری در رابطه با بحث تجارب زیسته دوران فرصت مطالعاتی، مورد تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱- نمونه‌ای از کدگذاری روایت‌های دانشجویان از فرصت مطالعاتی

1 Experiential
2 Good informant
3 Van maanen
4 Braun & Clarke
5 Attride &Stirling
6 credibility

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

مضامین پایه	عبارت مفهومی	مصاحبه‌شوندگان و کد مصاحبه
هم تفاوت‌های فرهنگی	مهم‌ترین **چالش فرهنگی** است. شما از یک **فرهنگ بسیار متفاوت** به یک فرهنگ دیگر پا می‌گذارید و آن هم به دلیل تفاوت زیاد میان خاورمیانه و اروپاست. این تفاوت از مراودات ساده روزمره شروع می‌شود تا بحث‌های بزرگ‌تر و پیچیده‌تر که موجب از بین رفتن موقعیت شغلی هم می‌شود. این چالش فرهنگی مدت‌دار است و طول می‌کشد تا با آن وفق پیدا کرد.	(کد ۱۱)
	طی ۹ ماه زندگی متوجه شدم **مردمانی نژادپرست** هستند و کسی به‌غیراز خودشان را به‌حساب نمی‌آورند. مزایایی که برای خودشان، ژاپنی‌ها و آمریکایی‌ها قائل بودند برای دیگران در نظر نمی‌گرفتند و اکثراً به‌عنوان پناهنده به دیگران نگاه می‌کردند. بیشترین چالش این بود که به‌عنوان یک مهاجر قبولت کنند به خاطر دید بدی که نسبت به کشورهای خاورمیانه وجود دارد سخت و مشکل است که به‌عنوان یک آدم موفق به شما نگاه کنند.	(کد ۹)
	زمانی که به آنجا رفتم به این نتیجه رسیدم که در بعضی موارد ما بهتر هم هستیم، مثل **فرهنگ گرم ارتباطات ما**، نوع‌دوستی، این هم به این دلیل است که من در فرانسه بزرگ نشدم ولی چون در ایران با احساساتی خاص بزرگ شدم رفتن به آنجا برایم سخت بود. برای این است که ایرانی‌ها آنجا سعی می‌کنند یکدیگر را پیدا کنند و گروه دوستی تشکیل بدهند.	(کد ۳)

شایان‌ذکر است در گام اول مضامین پایه استخراج شدند؛ در گام دوم مضامین پایه مشابه در یک گروه قرار داده شد و ٦ مضمون سازمان دهنده شکل گرفت و درنهایت تمامی مضامین سازمان دهنده نیز تحت محور مضمون فراگیر واکاوی تجارب زیسته فرصت‌های مطالعاتی خارج از کشور دانشجویان دکتری، طبقه‌بندی گردیدند که در جدول ۲ بیان شده است.

جدول ۲- مضامین پایه و سازمان دهنده واکاوی تجارب زیسته فرصت‌های مطالعاتی خارج از کشور دانشجویان دکتری

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

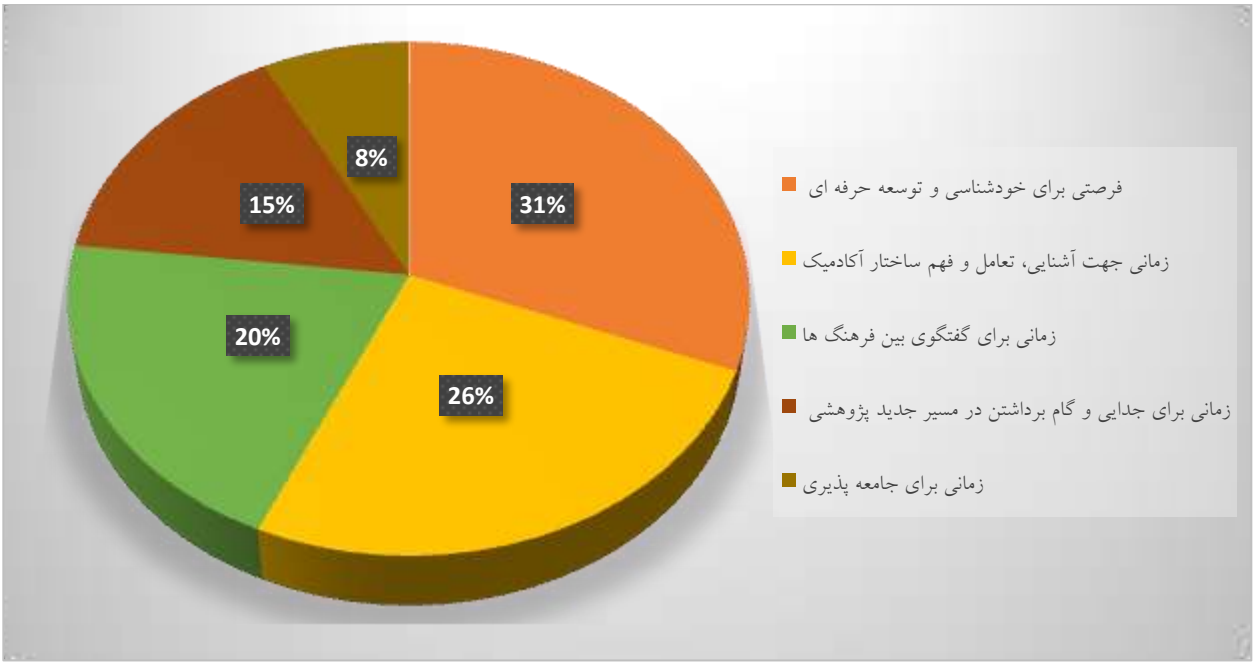
[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

زمانی برای گفتگوی بین فرهنگ‌ها	▪ تنهایی و احساس غربت ▪ تجربه چند فرهنگی ▪ فهم تفاوت‌های فرهنگی ▪ احترام و پذیرش فرهنگ‌های مختلف ▪ انزوای زبانی ▪ ارتباطات اجتماعی سرد	فرصتی برای خودشناسی و توسعه حرفه‌ای ▪ استقلال فردی ▪ استفاده از امکانات، جو و فضای مناسب پژوهش ▪ توسعه دانش و تجارب فردی ▪ یادگیری نکات مثبت از محیط و افراد ▪ پیشرفت در مسیر پژوهشی ▪ توسعه فردی و حرفه‌ای ▪ یادگیری و تقویت چند زبان ▪ مدیریت زمان ▪ مشکلات مربوط به تمدید کردن طول دوره فرصت مطالعاتی
زمانی برای جامعه‌پذیری زمانی جهت آشنایی، تعامل و فهم ساختار آکادمیک	▪ تغییر نگرش نسبت به قانون و نظم محوری ▪ رعایت صداقت و اخلاق ▪ آشنایی با محافل و اجتماعات علمی ▪ ارتباط و تعامل قوی میان استاد و دانشجو ▪ همکاری‌ها و تعاملات مشترک علمی ▪ سازگاری با ساختار علمی دانشگاه‌های میزبان ▪ فرهنگ آموزش و پژوهش ▪ حیطه‌ی کاری متفاوت استاد میزبان و دانشجو ▪ حس از دست دادن زمان و فرصت‌ها ▪ کافی نبودن طول دوره جهت تطبیق با محیط علمی	زمانی برای جدایی و گام برداشتن در مسیر جدید پژوهشی ▪ تمرکز بر انجام کار و عدم دغدغه‌های فکری ▪ دستیابی به دیدگاه جدید در پژوهش ▪ تغییر نحوه‌ی نگارش علمی ▪ نگاه کاربردی به مسائل علمی ▪ تقویت روش‌شناسی پژوهش ▪ تجربه استقلال فردی در پژوهش ▪ ورود به حوزه‌های جدید علمی ▪ شکل‌گیری همکاری‌های پژوهشی و علمی مشترک آتی ▪ کسب جهان‌بینی نو و تغییر در دیدگاه

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

مبتنی بر نتایج حاصل از یافته‌های این پژوهش، شبکه مضامین و همچنین نمودار دایره‌ای درصد فراوانی "تجارب زیسته فرصت مطالعاتی دانشجویان دکتری در دانشگاه‌های خارجی " به دست آمد؛ که در قالب شکل و نمودار زیر ترسیم شده است. با توجه به نمودار (۱) می‌توان اذعان داشت که فرصتی برای خودشناسی و توسعه حرفه‌ای از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین مضمون می‌باشد، این مضمون با درصد فراوانی ۳۱ درصد، بیشترین فراوانی را با اختلاف زیاد نسبت به دیگر مضامین به دست آورده است؛ بنابراین می‌توان بیان داشت مثبت‌ترین و بزرگ‌ترین دستاورد فرصت مطالعاتی که بیشترین میزان رشد و تغییر را در ابعاد مختلف زندگی دانشجویان پدید می‌آورد، خودشناسی و توسعه حرفه‌ای می‌باشد. بعد از این عامل، سایر مضامین با فراوانی متفاوت به ترتیب در مرکز توجه قرار گرفته‌اند.

نمودار ۱- درصد فراوانی مضامین سازمان دهنده تجارب زیسته فرصت مطالعاتی از منظر دانشجویان دکتری

ابتدا مشارکت‌کنندگان، فرصت مطالعاتی را در ابعاد بسیار گسترده‌ای توصیف نمودند و این فرصت را "تسهیل‌گر تغییر مسیر زندگی و به‌روز شدن تفکرات کهنه و قدیمی " دانستند. همچنین فرصتی برای انجام کارهای جدید، غنی شدن دانش و تجربه، ارتباط با دنیای باز، یادگیری از دیگر انسان‌ها، آشنایی با عقاید مختلف، یافتن دوستان جدید، قوی و مستقل شدن و... برشمردند. یکی از مشارکت‌کنندگان تجربه خود را از مفهوم فرصت مطالعاتی این‌گونه بیان می‌کند: " *فرصت مطالعاتی مثل یک قطار پربار است که می‌تواند ریل زندگی شمارا عوض کند و در مسیر درست‌تر و موفق‌تری هدایتتان کند. در طول عبور از این مسیر کوتاه همه‌چیز برای شما جدید و متفاوت است که باعث می‌شود تفکرات کهنه و قدیمی جای خودش را به تفکرات به‌روز و پخته‌تر بدهد* " (کد ۱). مشارکت‌کننده دیگری تجربه خود را به نحو دیگری بیان می‌کند: " *اکنون معنی حرف استادم را متوجه می‌شوم واقعاً دنیا همینی نبود که فقط من می‌دیدم، همین‌جایی نبود که برای ما تعریف‌شده است، فرصت باعث می‌شود از پیله بیرون بیایید و بیشتر از آنچه دیدید یا می‌دانستید شناخت پیدا کنید. فرصت مطالعاتی یعنی آشنا شدن با آدم‌های مختلف، فکرهای جدید، مکان‌های متنوع، قانون‌های خوب و جدید* " (کد ۵).

در ادامه بیان کردند که حس تنهایی و غربت در یک کشور دیگر منجر به مستقل شدن در زندگی و برقراری ارتباطات در جهت آشنایی با مردم، تجارب چند فرهنگی و توسعه شناخت آنان افزوده است. توصیف یکی از دانشجویان دکتری دراین‌باره:" *طی تمام دوران تحصیلی در ایران همین دانشگاه بودم و هیچ موقع تجربه دور شدن از خانواده‌ام را نداشتم و این اولین تجربه من بود که از لحاظ عاطفی خیلی سخت بود چون به خانواده عادت کرده بودم و برای کسی که برای اولین بار و در یک کشور دیگر بخواهد یک بازه زمانی نسبتاً طولانی را بگذراند*

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

مسلماً اذیت کننده می‌باشد اما موجب شد تا موقعیت‌هایی که آنجا برای پستاک یا گرفتن اقامت و کار جدید به من پیشنهاد می‌شد را قبول کنم " کد (۱۵).

یکی دیگر از دانشجویان عقیده داشت که مأنوس شدن با جامعه خود بر شدت و میزان احساس دوری و غربت و در ایجاد داشتن احساس هویت اجتماعی تأثیرگذار است:

" *سؤالی که در ذهن من مدتی که آنجا بودم پیش آمد نوع هویت اجتماعی بود. در کشور خودم احساس می‌کنم هویت اجتماعی دارم ولی آنجا حس می‌کردم متعلق به آن اجتماع نیستم مثلاً من ۳۰ سال با آب، خاک و انسان‌های اینجا زندگی کردم و با فضای اینجا خیلی مأنوس شده بودم ولی آنجا به‌شدت دوری و غربت احساس میشد و حسش با شنیدنش بسیار متفاوت است* "(کد ۱۹).

در این میان درک و تجربه تفاوت‌های فرهنگی و گفتگوی درونی که در نتیجه آن در ذهن دانشجویان نقش می‌بندد، به احترام و پذیرش در مورد فرهنگ‌ها و اعتقادات مختلف و همچنین بهبود و تعادل در نگرش نسبت به قانون، نظم محوری و معیارهای اخلاقی همچون صداقت و رعایت اصول انسانیت منتهی می‌گردد. توصیف یکی از مشارکت‌کنندگان در این رابطه: " *من سعی کردم از روزهایی که در پیش دارم به بهترین شکل استفاده کنم به همین خاطر خودم را به فضای کتابخانه و محل کار محدود نکردم اوقات فراغت داشتم و با فضای بیرون ارتباط قوی برقرار کردم لذا یک مدتی گذشت و من متوجه شدم با ۴۰ نفر از کشورهای مختلف دنیا ارتباط و ملاقات داشتم و این بهترین تجربه‌ای است که در زندگی تجربه کردم و مسائل زیادی از این‌ها یاد گرفتم مثلاً یک نفر در نیجریه با یک تجربه خاص و همچنین یک نفر از اندونزی؛ و بحث‌های مختلف فرهنگی، علمی، خانوادگی ...بین ما به وجود می‌آمد تجارب هم این وسط به اشتراک گذاشته میشد و دیدی در من ایجاد شد که قبلاً درباره مردم دیگه نداشتم* " (کد ۱۹).

به گفته‌ی برخی دیگر از مشارکت‌کنندگان آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها سبب ایجاد یک شبکه‌ی دوستی گسترده بین افراد با ملیت‌های مختلف می‌شود که مزایا و فرصت‌هایی را در آینده برای آنان به وجود می‌آورد، شواهدی ناظر در این مورد: "*در دانشکده از هر ملتی دانشجو وجود داشت مثلاً از اندونزی، هند، ایتالیا، چین و... و تعاملات فرهنگی خیلی قوی رخ می‌داد این تنوع و تفاوت‌ها که باعث آشنا شدن با انسان‌های مختلف میشد خیلی زیبا و جالب بود و مزیتی که داشت همه به هم کمک می‌کردند و نظراتشان را در اختیار همدیگر می‌گذاشتند تا مشکلات را حل کنند، چه خود فرد اگر اطلاعاتی داشت کمک می‌کرد یا اینکه یک نفر را معرفی می‌کرد که در این زمینه بتواند کمک کند و این مسئله خیلی در حل مشکلات و پربار شدن تحقیقات تأثیرگذار و مثبت است* " (کد ۱۲).

برخی دیگر از مشارکت‌کنندگان در متن تجربه چالش فرهنگی نوعی دیدگاه مقایسه‌ای کسب کردند که به مغتنم شمردن برخی ابعاد فرهنگ داخلی در مقایسه با سایر فرهنگ‌ها می‌پردازد:

"*برای مثال من یک سری شعرها و دست‌نوشته‌هایی دارم که با فرهنگ پارسی و ایرانی جور درمی‌آید ولی آنجا ارزش کار من برای کسی نمایان نمیشه و جایگاهی در این مورد که من خیلی علاقه‌مند هستم پیدا نمی‌کنم و فرهنگی که در اون بزرگ شدم با یک سری معیارهایش عجین شدم که آن‌ها ارزش محسوب می‌شوند و زندگی کردن صرف در یک کشور دیگر به این راحتی که من فکر می‌کردم نیست* " (کد ۳).

در بعد علمی و اکادمیک نیز آشنا شدن با محافل و اجتماعات علمی فرصتی را برای ارائه توانایی‌های خود در مقابل دیگران و یادگیری نحوه‌ی گفتگوی علمی را پدید می‌آورد. توصیف یکی از شرکت‌کنندگان در این رابطه: "*درنهایت آخر هرماه یک جلسه برگزار میشد که طی آن شرکت در این جلسات نحوه‌ی گفتگوی علمی را یاد گرفتم و هر جلسه من میزان پیشرفتم را توضیح می‌دادم و اگر جایی مشکل داشتم همه کمک می‌کردند تا مشکلم رفع بشود و هرکس ایده‌ای داشت آزادانه بیان می‌کرد استاد هم نظر خودش را می‌گفت و اگر مقاله کسی مشکل داشت هرکس در حد توانایی خودش کمک می‌کرد تا مقاله نوشته شود و به چاپ برسد* " (کد ۲). همچنین در این زمینه برقراری تعامل و ارتباط قوی با استاد میزبان در رشد اعتمادبه‌نفس و روحیه انتقادپذیری در دانشجویان نقش والایی دارد که به‌موجب آن همکاری‌ها و تعاملات علمی فوق‌العاده پربار و مفیدی در یک محیط کاملاً باز شکل می‌گیرد. روایت یکی از دانشجویان به این‌گونه بیان شد:" *من شش ماه رفتم فرصت و با اینکه هیچ آدم خاصی نیستم که بگم کلی مقاله دارم ولی آن استادی که باهاش کار می‌کردم خیلی بیشتر از استاد خودم من را*

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

درک کرد و شش ماه دیگر بیش از آن چیزی که وزارت علوم به من هزینه داد، به من کمک‌هزینه داد تا راحت زندگی کنم و فقط یاد بگیرم و بدونم که ابزارها چجوری کار می‌کنند، به عبارتی شش ماه دیگر من را حمایت مالی کرد و خیلی چیزهای جدید به من یاد داد" (کد ۹).

عامل دیگری که در ایجاد مقایسه و گسترده شدن شناخت دانشجویان در محیط علمی نقش مهمی دارد آشنایی و سازگاری با یک ساختار علمی جدید است. با قرار گرفتن در چنین جوی دانشجویان با فرهنگ آموزش و پژوهش در کشورهای پیشرفته آشنا می‌شوند و در پی این آشنایی دلایل پیشرفت و توسعه دیگر کشورها را دریافته و سعی می‌کنند به سمت انجام تحقیقات کاربردی در زیر یک چتر پژوهشی مشخص، برقراری ارتباط بیشتر با صنعت، شرکت در سمینارهای علمی، توسعه کارهای مشترک علمی-گروهی و بسیاری از تغییرات مثبت دیگر را در شیوه‌ی کاری خود پیاده نمایند. توصیف یکی از دانشجویان در این راستا: "*ما اینجا روی بحث نانو ذرات کار می‌کردیم و آن‌ها فعالیتشون بر روی چوب و فایبر بود و ما این دو کار رو با هم به اشتراک گذاشتیم و هر دو ماده را با یکدیگر ترکیب کردیم و یک فصل جدیدی پدید اومد که در نتیجه کارمون را بهتر جلو بردیم و این به‌عنوان یک فصل از پایان‌نامه من عنوان شد که پیشرفت بسیار خوبی بود*" (کد ۱). دانشجوی دیگری تجربه خویش را در این رابطه بیان می‌کند: "*من با یک شرکتی که انتی بادی‌های تزریقی تولید می‌کردند همکاری داشتم و نکته مهم این بود که من براشون کار خاصی نمی‌کردم فقط داشتیم تولید می‌کردیم و کار پیچیده‌ای هم نبود اما ما در ایران هم میتونیم تولید کنیم فقط لازم است شرایط را فراهم کنیم و به این اعتمادبه‌نفس رسیدم که خیلی از داروهای گران‌قیمت دنیا را به‌راحتی می‌شود حتی در کشور خودمان هم تولید کرد و فقط بستر باید فراهم باشد*" (کد ۱۷).

برخی چالش‌هایی که دانشجویان در این دوران با آن مواجه شدند شامل: انزوای زبانی، محدودیت زمان، ارتباطات اجتماعی سرد، کافی نبودن طول دوره و حیطه کاری متفاوت استاد راهنما می‌باشد که به برخی شواهد متمایز اشاره می‌شود: "*با اینکه چند دوره کلاس زبان گذراندم اما تا ۱ ماه اول افسرده شده بودم چون نمی‌توانستم همان اطلاعات ساده‌ای هم که در حد کلاس زبان داشتم بکار ببرم و ارتباط برقرار کنم. مردم هم با لهجه بسیار غلیظ و متفاوتی صحبت می‌کردند من هم تابه‌حال در محیط قرار نگرفته بودم خیلی اذیت شدم تا عادت کنم و توانایی‌ام در این زمینه بهتر بشود. این مشکل بسیار بزرگی در سیستم آموزشی ما هست که مجبوریم زبان را در دانشگاه و مدرسه در حد یک گرامر ناقص یاد بگیریم با اینکه امروزه عصر ارتباطات است ولی ما از لحاظ دانش زبان بین‌المللی قوی نیستیم*" (کد ۷).

در برقراری ارتباطات اجتماعی یکی از دانشجویان این‌گونه نظر خود را بیان می‌کند: "*نوع‌دوستی بینشان خیلی کم بود و ارتباط گرم و صمیمی با یکدیگر نداشتند. من دوست داشتم بعدازاینکه از سفرم برگشتم یا همان مدتی که برای فرصت مطالعاتی آنجا بودم ارتباط گرمی برقرار کنم یا اگر مشکلی دارم یا کار پژوهشی می‌خواستم انجام بدهم و حتی در حد یک احوال‌پرسی ساده باهاشون در ارتباط باشم ولی آن‌ها چنین چیزی را برنمی‌تافتند. لذا من مجبور به انزوا بودم مگر اینکه شخصاً کسی را پیدا می‌کردم مثل چینی‌ها که ارتباط خوبی با ما داشتند، با آن‌ها دوستی برقرار کنم. این قضیه برای من که شخصیت اجتماعی دارم و می‌خواستم کانال دوست‌یابی داشته باشم خیلی سخت و اذیت کننده بود*" (کد ۳). مصاحبه‌کننده (۱۶) نداشتن تخصص کافی استاد میزبان در حیطه‌ی کاری موردنظر را چالشی دانست که در نتیجه آن بازه‌ی زمانی محدود فرصت مطالعاتی به‌طور غیرمفید و غیر اثربخش اتلاف می‌شود:

"*زمانی که رفتم اونجا متوجه شدم استادم خیلی در زمینه مدلی که من برای یادگرفتن اون به‌صورت اصولی رفته بودم اونجا تخصصی نداره و در حد مقاله‌ای در این حیطه وارد بود و این برای من کافی نبود خودش برای من سرچ کرد که حتی یک استادی در یک کشور دیگه پیدا کنم که بتونم برم و یاد بگیرم و این بازه زمانی که بسیار هم محدود هست و شما با سختی و به امید بازده بیشتر تونستید به این سفر بیاید، کمی طولانی و غیرمفید برای من گذشت تا بتونم کیس موردنظرمو و پیدا کنم و حداقل بهره‌ای ببرم*" (کد ۱۶).

از دست دادن زمان و فرصت‌ها طی دوران محدود فرصت مطالعاتی مانع از کسب موفقیت‌های بیشتر و پیشرفت در حوزه مربوطه می‌گردد، این امر به‌عنوان یک چالش فرد را با فشار روحی و روانی حس از دست رفتن موقعیت‌ها روبه‌رو می‌سازد، به‌زعم برخی مشارکت‌کنندگان برخورد با تعطیلات سنتی کشور میزبان یکی از عواملی است که مانع استفاده از فرصت‌ها و زمان می‌شود، روایت یکی از دانشجویان در این رابطه: "*با استادم هماهنگ کرده بودم که بر روی پروژه خاصی کار کنیم و از طرفی کارهای اداری من اینجا خیلی طول کشید و زمانی که رسیدم سه ماه گذشته بود به من گفتند دیر رسیدی و باید روی پروژه دیگه ای کار کنی که باعث شد من دانشگاهمو عوض کنم و بدتر اینکه استادم قصد سفر به امریکا رو داشت و من نمی‌توانستم ببینمش و با هم صحبت کنیم و نتونستم از حضورش استفاده کنم*" (کد ۱۷).

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

برخی دیگر مدت‌زمان محدود را عامل فشار و استرس هرچه زودتر انجام دادن کارها دانستند و افزودند علاوه بر اینکه تمامی روزهای هفته مشغول کار کردن بودند تنها بخش کوچکی از کارهای علمی را توانستند طی این مدت انجام دهند:

" *یکی از چالش‌هایی که داشتم کوتاه بودن مدت فرصت مطالعاتی بود، این باعث میشد فشار زیادی روی من باشد که طی مدت‌زمان کوتاهی کارهایم را انجام دهم و فشار کارها سنگین بودند و از طرفی کارهای آزمایشگاهی غیرقابل‌پیش‌بینی هستند، من کل هفته را مشغول انجام دادن پژوهش‌ها بودم و بااین‌حال باز هم وقت کم آوردم و طی این شش ماه تونستم بخش کوچکی از کارم رو انجام بدم* " (کد ۷).

برآمد تحلیل یافته‌ها منجر به این نتیجه گردید که فرصت مطالعاتی جهت خودشناسی و توسعه حرفه‌ای بزرگ‌ترین نقش را ایفا می‌کند. برای مثال در بعد زندگی، زمانی که افراد به‌تنهایی بایستی زندگی و امورات خود را مدیریت کنند به استقلال مالی، فکری و عاطفی دست می‌یابند. در بعد علمی نیز، فرصتی برای دانشجویان فراهم می‌شود تا در یک جو و فضای مناسب پژوهشی قرار گیرند، از امکانات پیشرفته استفاده کنند و دانش عملی، پیشرفت در مسیر پژوهشی، توسعه دستاوردهای علمی نظیر چاپ مقالات و انجام پروژه‌های جدید را در بالاترین سطح محقق نمایند. در حیطه توسعه فردی، یادگیری نکات مثبت از محیط و افراد و الگو قرار دادن انسان‌های موفق به توسعه شخصی (به معنای: متفاوت شدن دغدغه‌ها، کسب نگرش مثبت به زندگی، بهبود عزت‌نفس و شخصیت، مدیریت زمان و...) کمک می‌کند.

بعلاوه فرصت مطالعاتی انگیزه‌ای را در جهت تقویت و یادگیری دیگر زبان‌ها در دانشجویان پدید می‌آورد که در حالت روتین چنین حس و نیازی با چنین انگیزه‌ای محقق نخواهد شد. یکی از دانشجویان در رابطه با چالش زبان می‌گوید: "*زمانی که افراد به دیدگاه جدید در پژوهش، تغییر و تقویت نگارش علمی- روش‌شناسی پژوهش، کسب نگاه کاربردی به مسائل علمی، زبان انگلیسی فقط برای محیط دانشگاه کاربرد داشت و من همون چند روز اول متوجه شدم نمیشه فقط به زبان انگلیسی اکتفا کرد و لازم هست برای محیط بیرون از دانشگاه کمی با زبان اسپانیایی آشنا باشم چون مردم این کشور فقط با زبان ملی خودشون ارتباط برقرار میکنن و زبان دومی ندارند، در نتیجه لغات جدیدی که در حالت روتین امکان نداشت را آموختم* " (کد ۲۰).

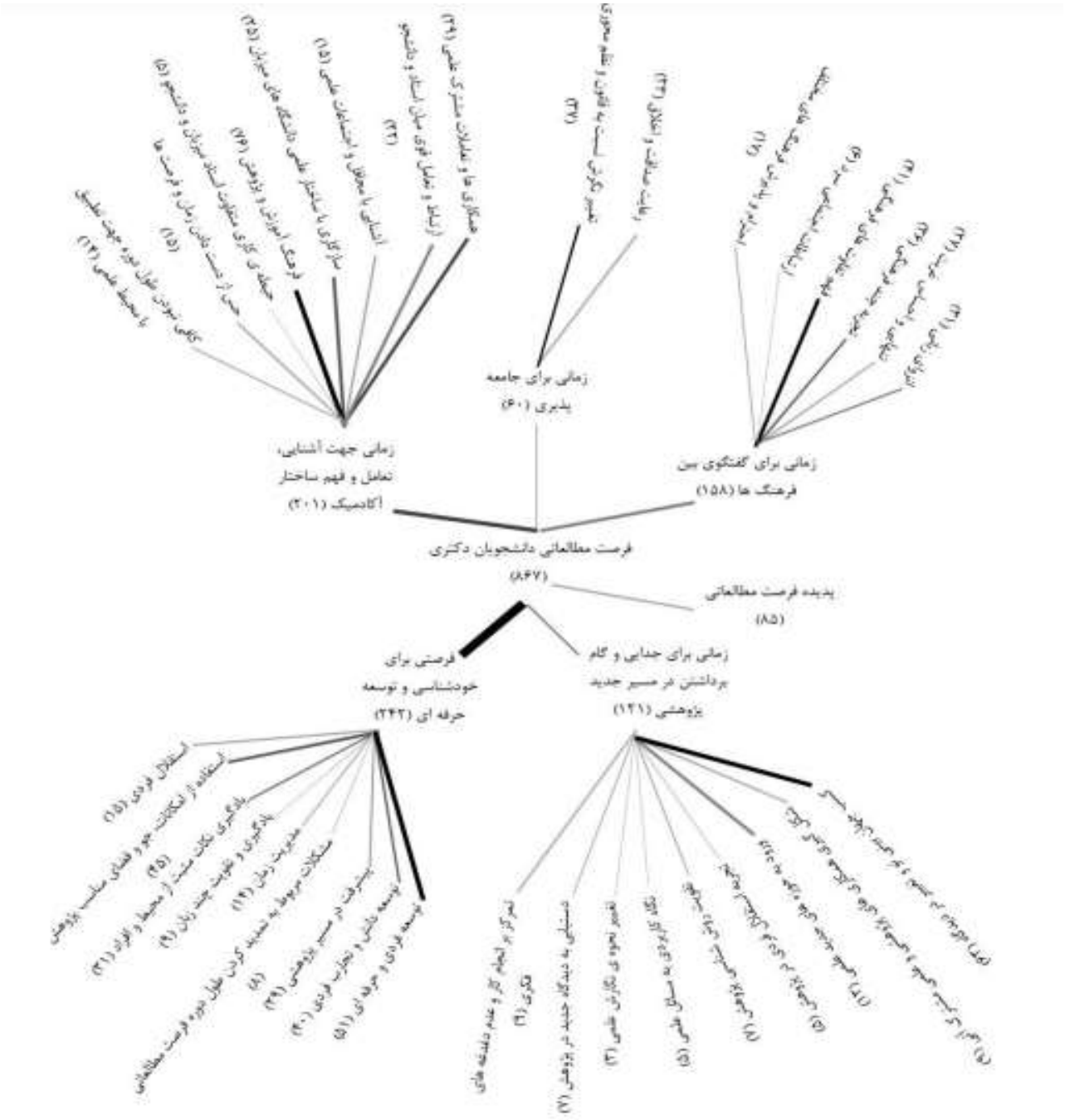
تجربه استقلال فردی در پژوهش، ورود به حوزه‌های جدید علمی به شکل‌گیری همکاری‌های پژوهشی مشترک آتی؛ نائل می‌گردند درنهایت دانشجویان به‌عنوان بزرگ‌ترین سرمایه‌های انسانی به بزرگ‌ترین دستاورد فرصت مطالعاتی یعنی کسب جهان‌بینی و تغییر در دیدگاه که در تمامی مسائل و جنبه‌های زندگی قابل‌مشاهده است دست می‌یابند. روایت یکی از دانشجویان دراین‌باره: " *قبلاً من با یه دلهره می‌گفتم یه تک‌بعدی ام اما الان اونقدر رشد و پیشرفت و اعتمادبه‌نفس پیدا کردم که برای هر جایی بخوام رزومه بنویسم مهم‌ترین ویژگی خودمو اول ارائه می‌دم و میگم که من میتونم اینکارا رو انجام بدم* " (کد ۱۹). در چنین جایگاهی دانشجویان توانسته‌اند توانایی‌ها و تجاربی را در کوتاه‌ترین بازه زمانی، به‌طور هم‌زمان در زندگی خود خلق کنند و در یک مسیر جدید و پربار قرار بگیرند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به مسئله فرصت مطالعاتی از ابعاد مهمی به‌عنوان بزرگ‌ترین دستاورد زندگی از منظر دانشجویان دکتری که طول دوره فرصت مطالعاتی خود را در دانشگاه‌های معتبر خارجی گذارنده اند، پرداخته شد. شبکه مضامین به‌دست‌آمده از تجارب فرصت مطالعاتی دانشجویان دکتری به همراه زیرمجموعه آن در شکل (۱) به تصویر کشیده شده است.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.2008800.1401.14.1.2.3]

شکل ۱- شبکه جامع مضامین تجارب زیسته حوزه فرصت مطالعاتی دانشجویان دکتری

با توجه به نتایج، فرصت مطالعاتی تجربه غنی‌سازی را در زندگی تحصیلی و شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به همراه دارد، لذا در این پژوهش به مسئله فرصت مطالعاتی به‌عنوان بزرگ‌ترین دستاورد زندگی از منظر و تجربه دانشجویان دکتری که طول دوره فرصت مطالعاتی خود را در دانشگاه‌های معتبر خارجی گذرانده‌اند، پرداخته شد. یافته‌های مطالعه به‌تفصیل در پنج مضمون سازمان دهنده شامل زمانی برای گفتگوی بین فرهنگ‌ها؛ زمانی برای جامعه‌پذیری؛ زمانی جهت آشنایی، تعامل و فهم ساختار آکادمیک؛ فرصتی برای خودشناسی و توسعه

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

حرفه‌ای؛ زمانی برای جدایی و گام برداشتن در مسیر جدید پژوهشی، در مقاله ارائه گردید. این یافته‌ها با مطالعات موجود در بدنه دانش همسو و هم‌راستا است.

نخستین مضمونی که از تجارب فرصت مطالعاتی برکشیده شد این است که **فرصت مطالعاتی زمانی را برای گفتگوی بین فرهنگ‌ها** ایجاد می‌کند. این بدان معناست که زمانی که فرد با یک محیط و فرهنگ جدید روبه‌رو می‌شود حس تنهایی و غربت بر او غلبه کرده که بعضاً با افسردگی و کناره‌گیری نیز همراه است. این یافته با مطالعات موجود در بدنه دانش همسو و هم‌راستا است (آراسته،۲۰۰٤:۹۹؛ ناصر شمس،۱۳۸۷:٤۷). دانشجویان در فرصت‌های مطالعاتی در گذر زمان تجربه چند فرهنگی به دست آورند (پتیت و ماکری،۲۰۱۷؛ گا او و کندی،۲۰۱۹؛ دی پیترو،۲۰۱۹). آن‌ها در متن یک جامعه جدید با فرهنگ‌ها، عقاید، آداب‌ورسوم مردم آشنا شده و از این طریق شناخت خود را توسعه دادند. یافته‌ها نشان داد که به علت وجود فضای باز، شناخت بیشتری در ارتباط با عقاید و فرهنگ‌های مختلف در نتیجه‌ی تحلیل مسائل فرهنگی برای دانشجویان پدید می‌آید. این یافته مطالعه و **فهم تفاوت‌های فرهنگی** نیز هم‌راستا با مطالعات پیشین از جمله یافته‌های مطالعاتی گو و همکاران[1] (۲۰۱۰:۷)؛ کاستلو[2] (۲۰۱۹:۵۰)؛ پتیت و ماکری[3] (۲۰۱۷) و کندی[4] (۲۰۱۹) است. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که **احترام و پذیرش فرهنگ‌های مختلف**، احترام به ملیت‌های مختلف موجب بهبود و تعادل در دیدگاه و برقراری ارتباطات بهتر و پذیرش عقاید مختلف می‌گردد. مطالعات بیانچی (۲۰۱۳:۳۹٦) و پتیت و ماکری (۲۰۱۷) همسو با این پژوهش است. **انزوای زبانی** به‌عنوان چالش ذهنی و عملی این حیطه شناخته شد. مشکلات مربوط به زبان و ضعیف بودن در این حیطه به منزوی شدن و مانعی در برابر بروز توانایی‌ها، پیشرفت، برقراری ارتباط در محیط اکادمیک و اجتماع محلی در دانشجویان منتج شده است. یافته‌ها نشان داد مشارکت‌کنندگان زمان زیادی را جهت انطباق با محیط به لحاظ درک و فهم مسائل، صرف نمودند. این یافته‌ها با مطالعات ایروانی (۱۳۸۵) و ناصر شمس (۱۳۸۷:٤۷) همسو است.

از دیگر چالش‌های این دوره، **ارتباطات اجتماعی سرد** است که به دلیل فرهنگ متفاوت، مردمانی با روحیه سردتری هستند. این امر در دشواری تحمل شرایط و گذشت زمان، افسردگی و حس غربت در دانشجویان بسیار مؤثر می‌باشد. دهنویه و همکاران (۱۳۹۲:۱۰۵) نیز این موضوع را در پژوهشی تائید نموده‌اند. دومیّن مضمونی که از تجارب فرصت مطالعاتی دانشجویان دکتری به دست آمد، زمانی برای جامعه‌پذیری است. از مزایای مثبت آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها و قرار گرفتن در یک جوّ مثبت و مفید، **تغییر نگرش نسبت به قانون و نظم محوری** و همچنین **رعایت صداقت و اخلاق** می‌باشد. این دو بعد کشف شده حکایت از یادگیری نکات مثبت از رفتارهای مردمان جامعه‌ای دیگر دارد. این یافته‌ها مطالعات (ظاهر و فخری،۲۰۱۱ و بیانچی،۲۰۱۳:۳۹٦) را تائید می‌کند.

زمانی جهت آشنایی، تعامل و فهم ساختار آکادمیک، سومیّن مضمونی که از تجارب فرصت مطالعاتی دانشجویان دکتری احصاء گردید. دانشجویان طی دوره‌های آموزشی، شرکت در جلسات ژورنال کلاب، سخنرانی‌ها و جلسات علمی بین‌المللی نحوه‌ی گفتگوی علمی را یاد گرفته و با محافل علمی و اساتید بزرگ آشنا می‌شوند. ضمن کسب تجارب جدید، ایده پروری را در خود تقویت کرده و مزیت استفاده از نظرات دیگران را دریافتند. **همکاری‌ها و تعاملات مشترک علمی و سازگاری با ساختار علمی دانشگاه‌های میزبان و** همکاری میان افراد و تیم‌های مطالعاتی در دانشگاه‌های میزبان دیده می‌شود. این امر به کیفیت روند پژوهش کمک شایانی می‌کند. هنگامی‌که افراد به کارهای گروهی تشویق می‌شوند و تبادل‌نظر و هم‌فکری میان آنان شکل می‌گیرد، دانش سریع‌تر انتقال‌یافته و کاستی‌ها نیز بهتر برطرف می‌شوند. چنین محیطی برانگیزاننده افراد به یادگیری بیشتر، آشنا شدن با سبک‌های مختلف آموزشی و تجربه بهتر می‌باشد. چالش **حیطه‌ی کاری متفاوت استاد میزبان و دانشجو** همواره به‌عنوان یک دغدغه وجود دارد. به دلیل نبود اطلاعات کافی در ارتباط با جنبه‌های مختلف سفر به یک کشور دیگر لازم بوده که پیش از اعزام به فرصت مطالعاتی، به توجیه و آماده‌سازی ذهنی، فرهنگی و هنجاری در متقاضیان اقدام شود. چالش دیگر

[1] Gu and et.al
[2] Costello
[3] Pettitt and macari
[4] Kennedy

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]
[DOR: 20.1001.1.2008800.1401.14.1.2.3]

مربوط **به حس از دست دادن زمان و فرصت‌ها** است. تفاوت در شروع ترم دانشگاه‌های خارجی، برخورد به مناسبت‌ها و تعطیلات، ندانستن راه چاه و عدم تجربه قبلی موجب اتلاف زمان بسیار زیادی می‌گردد. آخرین چالش منتج در این حیطه مدت‌زمان **کوتاه فرصت مطالعاتی جهت تطبیق با محیط علمی** است. یافته‌ها نشان می‌دهد که شش ماه جهت تعریف پروژه، تألیف مقاله و دستاوردهای علمی بسیار مدت‌زمان کوتاه و محدودکننده‌ای می‌باشد. ازاین‌رو ضمن غیرقابل‌پیش‌بینی بودن مشکلات، دانشجویان فشار زیادی را تحمل می‌کنند تا بخش کوچکی از کار خود را پیش ببرند. یافته‌های این مضمون به نحوی در مطالعات حق دوست و همکاران (۱:۱۳۸۹)؛ شریف‌زاده و همکاران (۸۲:۱۳۸۷)؛ آراسته (۲۰۰٤) و یار محمدیان، دیویدسون (۲۰۱۸) به چشم می‌خورد. تحلیل نتایج مطالعه به کشف بعد دیگری با عنوان فرصتی برای خودشناسی و توسعه حرفه‌ای منتج گردید. دانشجویان با قرار گرفتن در یک محیط دور از خانواده با چالش مدیریت زندگی، مالی و عاطفی روبه‌رو می‌شوند و در این مدت به‌تنهایی و بدون کمک و حمایت خانواده بایستی مشکلات خود را حل کنند و **استقلال** یابند. پیامد دیگری که از یافته‌ها به دست آمد در ارتباط با **استفاده از امکانات، جو و فضای مناسب پژوهش** می‌باشد. با استفاده از امکانات و شرایط مناسبی که مهیا است، **توسعه دانش و تجارب فردی** به‌عنوان یافته دیگری از فرصت مطالعاتی برای دانشجویان محقق می‌گردد.

همچنین با تأثیر پذیرفتن از شیوه‌ی کار کردن و آداب‌ورسوم دیگر جوامع؛ **یادگیری نکات مثبت از محیط و افراد** حاصل می‌گردد. از دیگر ابعاد به‌دست‌آمده **پیشرفت در مسیر پژوهشی** می‌باشد. نتایج بیانگر بهبود شیوه‌ی کار کردن و رشد بالا در زمینه پژوهشی است. دانشجویان با انجام آزمایش‌های جدید و جرأت شرکت در کنفرانس‌ها بر دانش خود افزوده و توانسته‌اند با کار کردن بر روی موضوعاتی که در کشور خود امکان پرداختن به آن وجود نداشته یا موفقیت‌آمیز نبوده است، به تجارب و پیشرفت بزرگ پژوهشی دست یابند.

توسعه فردی و حرفه‌ای به‌عنوان یکی دیگر از نتایج به‌دست‌آمده حاکی از رشد و بلوغ در سطح فردی است. تمامی چالش‌هایی که طی فرصت مطالعاتی در مسیر دانشجویان پدید آمد، به جنبه‌های مثبتی از قبیل یادگیری، پخته شدن و برطرف شدن نقاط ضعف تبدیل گردید. درزمینه‌ی **یادگیری و تقویت چند زبان**، دسته‌ای از پیامدها نشان داد که فرصت مطالعاتی با قرار دادن افراد در یک محیط پویا و ضرورت برقراری ارتباط با دیگران، نوعی انگیزه و احساس برطرف نمودن کاستی‌ها درزمینه‌ی یادگیری حداقل یک زبان دیگر را ایجاد می‌کند. درزمینه‌ی **مدیریت زمان** یافته‌ها نشان داد که برقراری ارتباط با یک جامعه فوق‌العاده منظم، دستاوردی با عنوان تقویت مدیریت زمان به‌صورت بهینه‌تری را برای دانشجویان به وجود آورده است. چالش این بخش مشکلات مربوط به **تمدید کردن طول دوره فرصت مطالعاتی** است که در مصاحبه‌ها بیان شد و نشان می‌دهد پروسه تمدید کردن بسیار طولانی و استرس‌آور می‌باشد.

زمانی برای جدایی و گام برداشتن در مسیر جدید پژوهشی، پنجمین مضمونی است که از تجارب فرصت مطالعاتی دانشجویان دکتری احصاء گردید و پژوهشگرانی از جمله: ایروانی (۲۰۱۱)؛ شریف‌زاده و همکاران (۸۲:۱۳۸۷) و زعفرانی (۹۱:۱۳۸۹) به آن اشاره داشته‌اند

در جمع‌بندی نتایج حاصل از این پژوهش می توان گفت که فرصتی برای خودشناسی و توسعه حرفه‌ای مهم‌ترین بعدی بوده که در زندگی شخصی و حرفه‌ای دانشجویان بسیار تأثیرگذار است که به‌موجب آن تغییراتی مثبت در رویه زندگی و نگرش آنان پدید آمده. در مرتبه بعد زمانی برای آشنایی، تعامل و فهم ساختار اکادمیک؛ یکی دیگر از ابعاد مهمی بود که علاوه بر تأثیرات مثبت شخصی و حرفه‌ای، موجب دستاوردهای بسیار مهم و ارزشمند برای فرد و دانشگاه گردیده است و درنهایت با توجه به بین‌المللی شدن روند آموزش عالی، بهره بردن از سفر فرصت مطالعاتی نه‌تنها شرایط خلاقانه‌ای را برای پژوهشگران و دانشگاه‌ها فراهم می‌کند؛ بلکه این امکان فراهم می‌گردد تا با سایر مؤسسات دانشگاهی در جهت پیشرفت فناوری و دانش مشارکت کنند.

با وجود تمام مزیت‌های ذکر شده از این دوران پربار؛ امّا مشاهده می‌شود که سیاست‌های کشور، وزارت علوم و دانشگاه موانعی پیش روی دانشجویان قرار داده و لذا بهره بردن از چنین امر مهمی امروزه سیر نزولی به خود گرفته است. در حالیکه در اولویت قرار دادن چنین امری می‌تواند منجر به پیشرفت‌های علمی، باز شدن در های علم و ارتباطات مهم، به‌روز شدن جامعه علمی، رفع کمبودها و ضعف‌ها و در یک‌کلام حرکت روبه‌جلو در یک جامعه جهانی شود. نتایج پژوهش به پیچیدگی امور اداری و مناسب نبودن سیاست‌های آموزش عالی در ارتباط با تمهید فرصت‌های مطالعاتی دانشجویان دکتری اشاره دارد. لذا توصیه می‌گردد تعامل سازنده وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت امور خارجه جهت تسهیل امور فرصت‌های خارج از کشور در اولویت قرار گیرد و اطلاعات بیشتری در رابطه با کشور مقصد و سفر فرصت

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

مطالعاتی در اختیار دانشجویان قرار گیرد. با توجه به مشکلات ذکر شده در زمینه کافی نبودن مدت استفاده از فرصت‌های مطالعاتی، توصیه می‌گردد طول دوره فرصت مطالعاتی از شش ماه به حداقل یک سال افزایش یابد. سه پیشنهاد زیر نیز به پژوهشگران آینده پیشنهاد می‌گردد:

۱. طراحی مدل تداوم همکاری‌ها و تعاملات مشترک علمی منتج از فرصت‌های مطالعاتی دانشجویان دکتری
۲. تأمل در عوامل مؤثر بر سازگاری بخش‌های آموزشی با ساختار علمی دانشگاه‌های میزبان فرصت‌های مطالعاتی دانشجویان دکتری
۳. تبیین دستاوردهای اصلی فرصت‌های مطالعاتی دانشجویان دکتری و اثر آن بر بهره‌وری پژوهی فردی

در این پژوهش، با توجه به اینکه افرادی که از رشته‌های علوم انسانی و هنر به فرصت مطالعاتی رفته بودند تقریباً به صفر می‌رسید تجارب پژوهش حاضر را نمی‌توان به علوم انسانی تعمیم داد و تنها محدودیت پژوهش همین مسئله می‌باشد.

منابع

- Abedi Jafari, H., Taslimi, Mohammad S., Faqihi, A., & Sheikhzadeh, M. (2017). Theme analysis and theme network: a simple and efficient way to explain patterns in qualitative data, Strategic Management Quarterly, (10); 151-198. [In Persian].
- Abramo, G., D'Angelo, C. A., & Solazzi, M. (2012). A bibliometric tool to assess the regional dimension of university–industry research collaborations. *Scientometrics*, *91*(3), 955-975.
- Abtahi, H., Tarabian, M. (2010). Studying the realization of higher education goals based on the country's twenty-year vision document using the Analytical Hierarchy Process (AHP) method, Research Quarterly in Educational Systems, 4(8), 31. [In Persian]
- Arasteh, Hamidreza. (2006). International cooperation in higher education in Iran and how to improve it. Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education, 28(39); 115-99. [In Persian].
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, *1*(3), 385-405.
- Avcılar, A., & Gök, E. (2021). Intercultural Effectiveness of International and Domestic Students: The Case of a Turkish Public University. Journal of International Students, 12(2). https://doi.org/10.32674/jis.v12i1.2972.
- Bianchi, C. (2013). Satisfiers and dissatisfies for international students of higher education: An exploratory study in Australia. *Journal of Higher Education Policy and Management*, *35*(4), 396-409.
- Bland, C. J., Wersal, L., VanLoy, W., & Jacott, W. (2002). Evaluating faculty performance: a systematically designed and assessed approach. *Academic medicine*, *77*(1), 15-30.
- Boyle P. Pettigrove M. & Atkinson C. (2001). Australian national university student evaluation of teaching ANUSET: a guide for academic staff. 3rd ed. Canberra: Australian National University.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, *3*(2), 77-101.
- Cañibano, C., Otamendi, F. J., & Solís, F. (2011). International temporary mobility of researchers: a cross-discipline study. *Scientometrics*, *89*(2), 653-675.
- Carr, A. E., & Tang, T. L. P. (2005). Sabbaticals and employee motivation: Benefits, concerns, and implications. Journal of education for business, 80(3), 160-164.
- Carraher, Shawn M., Madeline M. Crocitto, and Sherry Sullivan. (2014). "A kaleidoscope career perspective on faculty sabbaticals." *Career Development International*.
- Clark, V. L. P., & Creswell, J. W. (2014). Understanding research: A consumer's guide. Pearson Higher Ed.
- Cordua, F., & Netz, N. (2021). Why do women more often intend to study abroad than men?. *Higher Education*, 1-23.
- Costello, J. (2019). Students' stories of studying abroad: Reflections upon return. Journal of International Students, 2015 Vol. 5 (1), 5(1), 50-59.
- Creswell, John W. (2007). Qualitative survey and selected research design among five approaches (narrative research, phenomenology, grounded data theory, ethnography, and case study). Translation: Hassan Danaei Fard and Hossein Kazemi (2013). Tehran: Saffar-Eshraghi Publications**.** [In Persian].

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

- Danaee Fard., H & Kazemi., H (2011). Promoting Interpretive Research in Organization: Overview of Philosophical Foundations and Conduction Process of Phenomenography, Management Studies in Development & Evolution, 17(61), 119. [In Persian].
- Davidson, O. B., Eden, D., Westman, M., Cohen-Charash, Y., Hammer, L. B., Kluger, A. N., ... & Quick, J. C. (2010). Sabbatical leave: who gains and how much?. Journal of Applied Psychology, 95(5), 953-964.
- Dehnaveh R., Kalantari A R., Afsari M., Abbaszade F., Mohamadi M., & Noori Hekmat S. (2015). The Sabbatical Leave Challenges in Kerman University of Medical Sciences: A Qualitative Study, 10 (2):105-118. [In Persian].
- Di Maria, C., & Lazarova, E. A. (2012). Migration, human capital formation, and growth: An empirical investigation. *World Development*, *40*(5), 938-955.
- Di Pietro, G. (2019). University study abroad and graduates' employability. IZA World of Labor.
- Di Pietro, G. (2021). Changes in the study abroad gender gap: A European cross- country analysis. Higher Education Quarterly. https://doi.org/10.1111/hequ.12316
- Dinsmore, K. A. (2021). *Non-Academic Workplace Sabbaticals: Human Resources (HR) Professionals' Perceptions of Benefits to the Organization* (Doctoral dissertation, University of Wisconsin--Stout).
- Docherty, T. (2012), "Year of living dangerously", The Times Higher Education Supplement, August 2, pp. 28-31.
- Fathi Vajargah, K., Ebrahimzadeh, I., Farajollahi, M., Khoshnodifar, M. (2013). Internationalization of Curriculum in Iranian Higher Education System: Challenges and Strategies, Education Journal, 19(2), 45-66. [In Persian].
- Gao, S., & Kennedy, T. J. (2019). Intercultural Competence Development of Chinese Students After a Short-Term Study Abroad Experience. Sino-US English Teaching, 16(5), 177-196.
- Gardner, S. K. (2022). Faculty Learning and Professional Growth in the Sabbatical Leave. *Innovative Higher Education*, *47*(3), 435-451.
- Giorgio, D. P., European Commission, & IZA. (2022). Studying abroad and earnings: A meta-analysis. Journal of Economic Surveys, 36(4), 1096-1129.
- Gu, Q., Schweisfurth, M., & Day, C. (2010). Learning and growing in a 'foreign context: Intercultural experiences of international students. Compare, 40(1), 7-23.
- Halevi, G., & Moed, H. F. (2013). The thematic and conceptual flow of disciplinary research: A citation context analysis of the journal of informetrics, 2007. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, *64*(9), 1903-1913.
- Haq Doust, A A., Sadeghi Rad, B., Shams al-Dini, A., Nafisi, Y., Dehghani, M., & Ayat Elahi Mousavi, A. (2010). The amount and examples of academic success of medical students sent abroad, Hakim Research Journal. 13(1); 1-10**.** [In Persian].
- Harris, V. W., Kumaran, M., Harris, H. J., Moen, D., & Visconti, B. (2019). Assessing multicultural competence (knowledge and awareness) in study abroad experiences. Compare: A Journal of Comparative and International Education, 49(3), 430-452.
- Heffernan, M., & Jöns, H. (2013). Research travel and disciplinary identities in the University of Cambridge, 1885–1955. The British Journal for the History of Science, 46(2), 255-286.
- Interis, M. G., Rezek, J., Bloom, K., & Campbell, A. (2018). Assessing the value of short-term study abroad programmes to students. Applied Economics, 50(17), 1919-1933.
- Iravania, H. (2011). Analyzing impacts of sabbatical leaves of absence regarding faculty members, University of Tehran. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 15, 3608-3615.
- Irvani, H., Faizipour, M M., Sharifzadeh, A., & Arasteh Darban,. A (2006). Analysis of factors affecting the improvement of study opportunities for faculty members of Tehran University. Research and Planning Quarterly in Higher Education, (41). [In Persian].
- Knight, J. (1998). Do schools have learning disabilities?. *Focus on Exceptional Children*, *30*(9), 1.
- Knight, J. (2012). Student mobility and internationalization: Trends and tribulations. Research in Comparative and International Education, 7(1), 20-33.
- Kramer, D. C. (2001). Workplace Sabbaticals-: Bonus Or Entitlement?. Quorum Books.
- Leung, J. G., Barreto, E. F., Nelson, S., Hassett, L. C., & Cunningham, J. L. (2020). The professional sabbatical: A systematic review and considerations for the health-system pharmacist. *Research in Social and Administrative Pharmacy*, 16(12), 1632-1644.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

- Li, L., Shen, W., & Xie, A. (2021). Why students leave Chinese elite universities for doctoral studies abroad: Institutional habitus, career script and college graduates' decision to study abroad. International Journal of Educational Development, 84, 102408.
- Miller, M. T., Bai, K., & Newman, R. E. (2012). A Critical Examination of Sabbatical Application Policies: Implications for Academic Leaders. College Quarterly, 15(2), n2.
- Momayyezi M, Mazloomy S, Aminipour M, Momayyezi M. (2012). Talented Students' View Points on the Educational Problems in Shahid Sadoughi University of Medical Sciences in 2010. Iranian Journal of Medical Education; 12 (1), 55-66. [In Persian].
- Naser Shirbagi, N., & Gholamy, P. (2018). Qualitative Analysis of the Faculty Members' Sebbatical Leave Experiences, Journal of Science & Technology Policy, 11(3), 73-86. [In Persian].
- Netz, N. (2021). Who benefits most from studying abroad? A conceptual and empirical overview. Higher Education, 82(6), 1049-1069.
- Otto, L. R., & Kroth, M. (2011). An examination of the benefits and costs of sabbatical leave for general higher education, industry, and professional-technical/community college environments. *Journal of STEM Teacher Education*, *48*(3), 6.
- Öz, Y., & Gök, E. (2021). The Role of Studying Abroad in Attitudes towards Immigration: A European Context. *Journal of International Students*, 12(2), 489-509.
- Pettitt, C., & Macari, D. (2017). Intercultural pedagogy in study abroad: The experience of white female graduate students. *Higher Education Politics & Economics*, *3*(1), 2.
- Schauble, D. (2022). Sabbath and Longevity in Global Work and Vocational Ministry.
- Shams, N. (2008). Strategies to improve the management of the system of sending students abroad to develop the relationship between the university, government and industry, Journal of Industry and University, 1(1); 55-47**.** [In Persian].
- Sharifzadeh, A., Abdollahzadeh, G. (2012). Analyzing the Scientific Effects of Sabbatical Leaves from Agricultural Faculty Members\'s View. *Journal of Science and Technology Policy*, 4(4), 37-48. [In Persian].
- Sharifzadeh, A., Abdullahzadeh, G., Irvani, H., Mohammadzadeh, S., & Sharifi, M. (2008). Analysis of the expected achievements from the study opportunities of the agricultural faculty members. Journal of Agriculture, 10(2); 82-96. [In Persian].
- Smith, D., Spronken-Smith, R., Stringer, R., & Wilson, C. A. (2016). Gender, academic careers and the sabbatical: a New Zealand case study. Higher Education Research & Development, 35(3), 589-603
- Stewart, R. A. (2004). *Rest, renewal, and rejuvenation: Outcomes of a compensated sabbatical experience among senior staff employed by nonprofit organizations in Los Angeles County* (Doctoral dissertation, Union Institute and University).
- TaghiPoor, A., & fakhri, L. S. (2011). Improve faculty effectiveness by sabbatical leave. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 29, 917-926.
- Taghipour Zahir, A., Sharifi, H P., & Zulfiqari Zafarani, R. (2008). Investigating the situation of sending students abroad in order to provide a suitable perceptual framework in the country's higher education, New Approaches in Educational Management Quarterly, 1(2); 61-90. [In Persian].
- Van Maanen, M. (2016). Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy. Routledge.
- Whatley, M. (2022). A Quasi-Experimental Approach to Understanding Study Abroad's Impact on Academic Success Among Community College Students. The Journal of Higher Education, 1-28.
- Whatley, M., & Canché, M. S. G. (2022). A robust estimation of the relationship between study abroad and academic outcomes among community college students. Research in Higher Education, 63(2), 271-308.
- White, E., & Trachtenberg, J. A. (2005). Sabbaticals: The pause that refreshes. Wall Street Journal, 246(22), B1-B4.
- Wildman, K. L. (2012). Staff sabbaticals: an examination of sabbatical purposes and benefits for higher education administrators. The University of Iowa.
- Yarmohammadian, M. H., Davidson, P., & Yeh, C. H. (2018). Sabbatical as a part of the academic excellence journey: A narrative qualitative study. *Journal of education and health promotion*, *7*.
- Zahir, A. T. P., & fakhri, L. S. (2011). Improve faculty effectiveness by sabbatical leave. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *29*, 917-926.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]

– Zulfiqari Zafarani, R. (2010). Investigating the educational cost and scientific competence of the graduates sent abroad during the first, second, and third development programs in Iran's higher education. Educational Management Innovations Journal (New Thoughts in Educational Sciences) 5(4); 65-91**.** [In Persian].

Analyzing the lived experiences of doctoral students' study opportunities abroad[1]

Parisa Borhannejad[2]
Ghasem Salimi[3]*
Mehdi Mohammadi[4]

Abstract

Problem and purpose: Study opportunities or sabbaticals are still treasures for study and academic reflection. Research at Shiraz University has not concentrated on examining the flow and experiences of study opportunities related to doctoral students, one of the most influential people in producing knowledge. The purpose of this study was to analyze the lived experiences of doctoral students in Shiraz University about study opportunities**.**

Method: Methodology: The potential participants of the research were doctoral students in the fields of basic sciences, technical-engineering, agriculture, veterinary medicine, and human sciences who had completed their study opportunities in one of the prestigious universities abroad in the last 3 years. 23 PhD students were selected as participants by using the targeted sampling approach and the criteria sampling method and the maximum variety of disciplines. The data collection method was a semi-structured interview. After coding the data and by content analysis, the categories were extracted.

Findings: The findings of the study were rearranged in five organizing themes, a time for dialogue between cultures, a time for socialization, a time for acquaintance, interaction and understanding of the academic structure, an opportunity for self-knowledge and professional development, a time for separation and taking a step in a new research path..

Conclusion: Based on the findings of the current study, students have been able to gain knowledge of the larger world, flourish in talents, become familiar with a variety of ideas and cultures, become independent and more assertive, gain a new perspective and a new worldview, as well as develop their self-confidence through studying abroad.

Keywords: Study opportunities, Phenomenology, Higher education, Ph.D. students.

1 . The article is taken from the master's thesis (Date of defense 30/11/2018) of Parisa Borhannejad in the field of educational administration with the title "*Analysis of the lived experiences of study abroad opportunities of doctoral students of Shiraz University:A phenomenological research*" under the guidance of Ghasem Salimi and Mehdi Mohammadi's consultation in the Department of Educational Management and Planning of Shiraz University.

2 . Master of Educational administration, Shiraz University, Shiraz, Iran. parisa325aa@gmail.com

3 . (Corresponding author). Associate Professor of higher education in educational management and planning department, Shiraz University, Shiraz, Iran Salimi@Shirazu.ac.ir

4 . Associate Professor in educational management and planning department, Shiraz University, Shiraz, Iran Salimi@Shirazu.ac.ir

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-07]

[DOR: 20.1001.1.20088000.1401.14.1.2.3]